

כמה מילים על...14... חצר הגן

במאמר מס' 9 התייחסתי לתחום ייחודי בתוך חצר הגן - משחקי החול.

בשיחה זו אתייחס בהרחבה רבה יותר למשמעותם של משחקי החצר בגן ולתרומתם הרבה להתפתחות הרגשית, המוטורית, הקוגניטיבית והחברתית של הילדים.

בעבר הרחוק ילדים בילו ושיחקו זמן רב הרבה יותר מחוץ לבית ובאופן טיבעי ובלתי אמצעי ספגו חוויות רבות שנבעו מהקשר עם הסביבה ומהמפגש עם זולתם במרחבים הפתוחים, מעוררי הסקרנות ומלאי הגירויים. אנו מבינים כיום היטב את השפעת התנועה והמרחבים על ההתפתחות ולחילופין את השפעת היעדר החשיפה והיעדר התנועה והשפעתם על הדור הצעיר.

ישנו כיום שיח ער מאד על צרכי התלמיד במאה ה-21 מתוך הבנה שההתפתחויות הטכנולוגיות משנות את העולם בקצב מטורף. השאלה הנשאלת בהקשר זה היא כיצד יש להכין את התלמיד לצרכי העולם המשתנה והבלתי ניתן לצפייה... אם בעבר ייחסו חשיבות רבה להשכלה, ידע ויכולות קוגניטיביות הרי שבעידן של "התפוצצות המידע" אין לצבירת ידע רלבנטיות. האדם בעולם המודרני נעשה הרבה פחות פעיל מוטורית וגם טיב הקשרים והמעורבות החברתית השתנו לבלי הכר. (פאסיבי, קצר, מרוחק ודרך מסכים). מתחזקת ההבנה שלקראת התמודדות עם אתגרי העתיד המיומנויות יקרות הערך הן יכולת התאמה, יצירתיות וגמישות חשיבה.

בגיל הרך ישנה מודעות רבה לתובנות ולגישות אלו. העבודה עם הילדים מתבססת על הקשבה לצרכים הספונטאניים והראשוניים של הגיל (תקשורת, שפה, תנועה). על פי עקרון "שוויון ערך הכח" אנו מטפחות בגן את המיומנויות המוטוריות, הקוגניטיביות, הרגשיות והחברתיות בשילוב ובאופן הוליסטי, בצד טיפוח עצמאות, יצירתיות וגמישות חשיבה. דרך עבודה זו משקפת גישה חינוכית הפועלת לטיפול ילד בריא, סקרן, רגיש לסביבתו, שלו ומסופק. לגישתנו - ככל שנצליח כהורים ומחנכים לחשוף את הילד לסביבה מאפשרת, מסקרנת ומאתגרת - נעניק לו הזדמנויות מגוונות להתנסויות, שיאפשרו לו להביא את עצמו לידי ביטוי, כך הוא יקבל מענה מיטבי לצרכיו ולהתפתחותו. כך נדע שעשינו מלאכתנו נאמנה....

בחזרה לחצר הגן.

חצר הגן היא המקום האמור לספק לילד מרחב משחקי מעורר השראה. היא מאפשרת מרחב לתנועה שאינו זמין לילד בתוך המרחב הפנימי של הגן. היא מזמנת פינות, מתקנים, מפגש עם חפצים מגוונים והזדמנויות משחק שאינן מתאפשרות במקום קטן וסגור.

היא מאפשרת קשר בלתי אמצעי עם הסביבה וחוויה לכל החושים והתחושות.
(מראות, קולות ריחות, מגעים, מרקמים, טמפרטורות, רגשות...)

בחצר הגן יש מרחבים שונים.
יש אזורי מתקנים (נדנדות, מגלשה, גשר מתנדנד, ביתן), אזורי דשא ואדמה.
במת הופעות, ארגז חול, סככה, ארגזי צעצועים. עצי נוי ועצי פרי.
פרט לכך יש פריטים רבים ומגוונים שניתנים להזזה ולמשחק חופשי.
מכוניות, משאיות, בימבות. שולחנות וכיסאות, ספסלים, שערי כדורגל, סל
(לכדור סל), כלי אוכל למיניהם, (מחבתות, סירים, כפות, קערות) בובות וחיות
פרוה, שולחן מים, שולחן חול. מסלול מתפרק, אביזרי בנייה (כגון קוביות
שונות), פאזל ענק לבניית מבנים, צמיגים ועוד.

החצר כולה מזמנת משחק זורם ודינאמי.
היא מאפשרת תנועה גדולה במרחב הרבה מוטוריקה – (בעיקר גסה, וגם
עדינה) ומזמנת אינטראקציות חברתיות אינסופיות ומשתנות כל העת (מטפחת
גמישות) היא מייצרת תקשורת בינאישית (כישורי שפה, מיומנויות רגשיות
ומיומנויות חברתיות). ומחייבת את הילדים להיות יצירתיים, זהירים ורגישים-
ולהשתמש מעת לעת ב"כח הסבלנות" (כשמחכים בתור לנדנדה) ב"כח
הזהירות" (כשצריך לנסוע לאט בבימבה כדי לא לדרוס חבר על השביל) או
ב"כח פתרון הבעיות שלהם" (כשיש עימות על מי לקח ראשון את המסננת).

הם צריכים להשתמש ביכולת ויסות עצמית, לתרגל את יכולת הבחירה שלהם
ולתת ביטוי להעדפות אישיות שלהם. בה בעת הם משכללים את יחסי הגומלין
שלהם עם הסביבה. ההקשבה, הגמישות ושיתופי הפעולה גדלים על מנת ליצור
עניין והנאה נוספת. המשחק הופך להיות יצירתי ומגוון.
הם לומדים לשמור על הציוד ועל החצר. לומדים כללי התנהגות וזהירות,
לומדים לשמור על עצמם ועל חבריהם ולכבד זה את משחקו של זה.

פנים וחוץ- "גן זורם".
אנו שואפות לייצר "תמונת מראה" מסוימת בין משחקי הגן למשחקי החצר.
המשחק הסוציו דרמטי המתקיים בתוך הגן בפינות הבנייה, משחקי המכוניות
ובעיקר בפינת הבית - יכולים להתקיים באופן נרחב ומרווח יותר בחצר.
בשל הגודל והמרחב מאפשרת החצר לייצר משחק סוציודרמטי (משחק דמיון
חברתי) שמדמה את ה"עולם החיצוני" באופן יותר אותנטי ומדויק.
הילדים משחקים ב"משפחה" ולרשותם עומדים כלי אוכל אמיתיים, סירים
מחבתות, צלחות וכד' עורכים שולחנות ויושבים במעגל של כסאות, נוסעים
ב"מכוניות, בונים מבנים מארגזים.....
כאשר מבנה הגן וסדר היום מאפשר מתקיים קשר בין הפנים והחוץ.
חשוב לנו שהמשחק בפינת הבית בתוך הגן, "יהדהד" אחר כך למשחק בארגז
החול והקבוצה המשחקת תשמר את הזיכרון של המשחק שהתחיל בפנים
ותייצר המשכיות כחלק מעקרון של "גן זורם".
כאשר הילדים יכולים להמשיך בחצר את המשחק החברתי וחויית הקשר
הפעילות שהתחילו בבוקר בתוך הגן, תהיה זרימה ותחושת המשכיות.

תובנות קוגניטיביות ולמידות חברתיות ייושמו באופן בלתי אמצעי. (למשל מיומנויות בנייה בקוביות הקטנות בגן ייושמו וישפיעו על בנייה בחלקים בגדלים שונים וחומרים שונים בחצר).

עצמאות ואחריות

משחק בחצר מחייב השגחת מבוגרים צמודה (שאופייה משתנה ככל שהילדים גדלים) אך פעילות החצר מטבעה מזמנת ומפתחת אצל הילדים מיומנויות של אחריות ועצמאות. הילדים לומדים להבין "סיבה ותוצאה" ותוך כך לדעת מה אפשרי, מה מותר, מה מסוכן ומה אסור. הם לומדים לקחת אחריות ולשאת בתוצאות. הם מקיימים חשיבה ביקורתית, מסיקים מסקנות ומתקנים את עצמם.

המבוגר המשגיח צריך לדעת "לשחרר את החבל" ולהעביר יותר אחריות לילדים כדי שהם ילמדו לבחור בחירות (ביחד ולחוד) ולפתור בעיות בכוחות עצמם. שהם יוכלו להיות יצירתיים, לשער השערות, להעז ולהתנסות. בהדרגה המשחק בחצר מתחיל להיות מגוון ועשיר יותר. הילדים מתחילים ליצור פרויקטים ומיזמים משותפים, משחקי ספורט קבוצתיים ולעיתים גם בוחרים עם הצוות לקיים בחצר חלק מפעילויות הגן (כגון מפגשים, ימי הולדת ועוד).

חפצים מיוחדים בחצר

חצר הגן מכילה חפצים שונים המאפשרים לילדים משחק מגוון. חלקם חפצים ייעודיים הנקנים במיוחד כמשחקי חצר ומותאמים לשהייה בחוץ ולפעילויות במרחב הפתוח. לעומת זאת חלק מן החפצים הם (כאמור) גרוטאות וכלים אשר נאספים ומובאים לגן והופכים ל"עולם ומלואו" של משחק עבור הילדים. כלי אוכל, סירים וחפצי בית למיניהם או חפצים ניטרליים לבניה כגון ארגזים, קופסאות, דליים, תיבות גלגלים, שמיכות, רהיטים ישנים ועוד. כל אלו תורמים למגוון אין סופי של אפשרויות משחק ולהעשרת היצירתיות במשחק הסוציודרמטי ובמשחקי הבנייה.

כל הורה יודע שכאשר ילדו יוצא למרחב הפתוח - (שדה, גן שעשועים) המשחק שלו משתנה. הוא מביא לידי ביטוי אנרגיות אחרות ומשכלל מיומנויות שונות. (תנועה במרחב, תכנון תנועה, שיווי משקל, חיזוק שרירים ועוד). כפי שאנו מקפידים לאפשר לילד בגן התנסות במרחבים שונים (גן וחצר) כך גם בבית חשוב ליצר מגוון אפשרויות משחק על מנת לזמן את אותה גמישות. יציאה למרחבים פתוחים תוך מתן הזדמנות לפעילות מוטרתית תאפשר לילד להניע את הגוף לתרגל את השרירים ולחזק את הביטחון הפיזי ביכולות שלו. כאשר פעילות מעין זו תהיה מלווה גם במפגשים חברתיים, ויהיו בה הזדמנויות למשחק ולאווני שימוש באביזרים בשטח (קרש, קופסת קרטון, אופניים, דלי וכף...) יהיו למשחק שלו גם ערכים מוספיים. חשוב שנשגיח כמובן, אך חשוב שנאפשר לילד להיות בתנועה חופשית במרחב. להעז, להתנסות, להיות יצירתי. נתבונן ונחמיא, נדרבן לעבור שלב (ונעזור אם יש צורך), ובעיקר נראה בקשר שלו עם הסביבה הזדמנות נפלאה לצמיחה.